

Bednarskaya V.M. Recent trends in the development of interaction of subjects in criminal proceedings

In the article examines the issues of interaction between subjects who are entitled to pre-trial criminal proceedings.

The author draws the attention to the fact that during the pre-trial interaction investigation is carried out not only between the operational units and the investigator, but also other participants of criminal proceedings - the prosecutor procedure director and the investigating judge, who is more or at least take part in the investigation, undercover investigative (search) actions, as well as carrying out some procedural actions related to the provision of criminal proceedings.

Without the permission of the investigating judge can not be carrying most of the covert investigation (search) activities of some investigative actions (search) or actions that provide pre-trial proceedings. It is noteworthy that the algorithm of actions of operational units, investigator, prosecutor procedure director and the investigating judge, as the communicating parties is defined in the Code of Criminal Procedure, as well as procedural documents defining their relationship - instructed the investigator operational unit, matching the investigator request to the prosecutor procedural manager and an application to the investigating judge to conduct investigative, undercover investigation (search) actions and legal proceedings to ensure the criminal proceedings.

The author concludes that the interaction - is a joint activity of the bodies, which are not related to each other relations of subordination and act within the limits provided by law for each authority. Still, issues of cooperation in the criminal proceedings are limited only by the interaction between operational units and the investigator, and then only at the level of the investigator's instructions. The lack of consistency between the actions of the investigator, the prosecutor and the operational arm of the procedural manager to achieve a common goal to perform functions assigned to them a negative impact on the results of the pre-trial investigation. Modern criminal proceedings having in your arsenal algorithm of actions rather wide range of actively interacting entities, in practice, does not use this positive development to production efficiency. In order to earn the necessary interaction solutions all agencies cooperating parties. This will give an opportunity to put the point in many contentious issues.

Key words: *criminal proceedings interaction investigator, operational units, the prosecutor procedure head, undercover investigative (detective) actions.*

УДК 343.1:351.746

**О. В. Бочковий,
Б. Г. Розовський**

ВИКОРИСТАННЯ МЕХАНІЗМІВ РИНКУ В ПРОТИДІЇ ЗЛОЧИННОСТІ

У статті вказано на невідповідність сучасних кримінально-правових і процесуальних засобів протидії злочинності реальним потребам забезпечення безпеки суспільства від злочинних проявів. Акцентовано увагу на недостатності застосування матеріальної зацікавленості громадян у досягненні соціально значимих результатів, зокрема й для сприяння протидії злочинності. Запропоновано створення відповідного фонду для заохочення громадян щодо протидії злочинності.

Ключові слова: *суспільство, злочинність, кримінальне право, кримінальний процес, економіка, ринок, заохочення, заявник, інформатор, винагорода, фонд.*

Постановка проблеми. Рівень злочинності в Україні набув небачених раніше масштабів. Криза правоохоронної системи, що загострилася сумнівною кадровою реформою, призвела до втрати й так не сильних позицій правоохоронних органів у протидії злочинності. Ситуація погіршується подіями на сході країни, що крім загального суспільного резонансу, є джерелом необлікованої зброї та осіб, які застосовують її в містах та селищах як для вчинення злочинів, так і для вирішення побутових конфліктів.

Крім того, очевидним став факт, що сучасні кримінально-правові та кримінальні процесуальні засоби впливу не мають потрібного ефекту для стримування стрімкого росту злочинності.

Суспільство стрімко розвивається, змінюються способи регулювання суспільних відносин. З'являються постійно нові суспільні відносини, що потребують відповідного регулювання.

Ураховуючи те, що злочин – це продукт суспільства, то він також змінюється. Не може бути ефективною система протидії злочинності, яка не відображає систему суспільства, не суперечить існуючим суспільним відносинам.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. У кримінальному процесі та теорії ОРД окремі аспекти або суміжні питання цієї проблеми розглядали І.О. Воронов, Е.О. Дідоренко, О.Ф. Долженков, В.П. Захаров, В.С. Овчинський, С.С. Овчинський, Ю.Ю. Орлов, М.А. Погорецький, Е.В. Рижков, В.Г. Самойлов, В.П. Столбовий, М.Л. Шелухін та інші вчені.

Утім, більшість досліджень обмежуються аналізом існуючого процесу та практики, не намагаючись пропонувати нові підходи до вирішення проблеми.

Формування цілей. Мета статті – спонукати до пошуку нових методів і способів протидії злочинності, застосовувати можливості, які раніше не використовувались, проте мають великий потенціал у гарантуванні безпеки суспільства, підвищенні ефективності правозастосовної діяльності.

Виклад основного матеріалу. Право та процес мають бути реальним відображенням суспільства. Історично відрізнялись, скажімо, римське право від візантійського і права східних народів. У процесі еволюції відбулося стирання існуючих граней і відмінностей. В основі лежали філософські концепції та наукові парадигми, що змінювали одна одну. Проте за визнанням неминучості загальної тенденції було упущено дослідження реально існуючих особливостей культури, менталітету, побуту і традицій, притаманних різним народам. На сьогодні стало очевидним, що на пострадянському просторі, на відміну від країн зі стійкою ринковою економікою, у стратегії протидії злочинності недостатньо враховується потенціал такого вискоефективного фактору, як матеріальна зацікавленість громадян у досягненні соціально значимих результатів.

Відсутність урахування ментальної та культурної специфіки при конструюванні правопорядку призвело до його пробільності та зайвої уніфікованості. Не вдаючись через направленість статті до детального аналізу, обмежимося показовими прикладами: в Україні і РФ протягом багатьох років існує проблема створення банку донорської крові. Для її вирішення створена система матеріального й морального стимулювання

донорів, існують спеціальні організаційні структури. Але попри це періодично виникають надзвичайні ситуації через брак на локальному рівні донорської крові.

У ФРН була звалтована 27-річна дівчина. За описом потерпілої злочинцем був молодий хлопець з невиразними рисами зовнішності. При огляді потерпілої вдалося виявити біологічний матеріал з генетичними слідами гвалтівника. Через ЗМІ німецька поліція звернулася з проханням до населення здати зразки крові для генетичного аналізу. На заклик відгукнулися близько 2400 громадян! Серед них були й рідні батько та дядько гвалтівника, що дозволило експертам встановити останнього, яким виявився 16-річний підліток [1].

У Верховній Раді України в 2013 році обговорювався проект закону про посмертне донорство. Народний депутат Г. Москаль, який виступив проти його прийняття заявив: «Не з нашим це менталітетом. Якщо я за життя напишу, що готовий віддати свої органи на донорство, мене не будуть лікувати, а будуть робити все, щоб я скоріше помер, і щоб ці органи скоріше продати. Такий у нас менталітет – у нас не лікують. Або ти маєш займати високу посаду, або мати багато грошей. І чим більше ти маєш грошей, тим більше в тебе знаходять хвороб, і тим більше тебе лікують до тих пір, доки ти не помреш, або в тебе не закінчатся гроші. Ось така у нас система охорони здоров'я. Якщо при такій системі охорони здоров'я, з таким менталітетом, який розвинувся у лікарів на збагачення, за будь-яких умов, у нас усі, хто добровільно, у благородних цілях, захоче допомогти чужій людині, він просто передчасно відправить себе на той світ» [2]. Закон не був прийнятий. У Європі схожі закони існують не одне десятиліття.

За результатами загальнонаціонального опитування громадської думки, проведеного фондом "Демократичні ініціативи" та Київським міжнародним інститутом соціології, майже 40 відсотків громадян очікують від держави насамперед забезпечення справедливості. Під нею абсолютна більшість розуміє якусь «радянську» рівність: відсутність майнового розшарування та соціальні блага.

До того ж, самі громадяни заради суспільного блага палець об палець не вдарять. Тільки деякі готові на дуже небагато: допомагати конкретним людям, які потребують допомоги (інвалідам, хворим, пораненим, сиротам, людям похилого віку), – 27 відсотків; брати участь у заходах з благоустрою території – 23 відсотки, чесно платити податки з усіх своїх доходів – 18 відсотків.

Що ж до іншого, то громадяни ще більш гнітюче пасивні: контролювати дії влади погодилися б 8 відсотків, допомагати в роботі органам влади – 6 відсотків, організувати інших людей на суспільно корисну діяльність – менше 6 відсотків, підписувати петиції, звернення, безоплатно брати участь в агітації, інформуванні громадськості, роз'яснювальній роботі – менше 5 відсотка українців. Більшості ні до чого демократія. Влада із задоволенням, за копійки або солодкі обіцянки, продає голоси на всіх виборах. Українці не задоволені ходом реформ, проте самі не хочуть докладати зусиль. Людям потрібна держава-благодійник [3].

Приклади наведені нами для обґрунтування неминучого врахування специфіки менталітету нашого населення при конструюванні правових засобів вирішення певних завдань. Зараз в Україні зроблено спробу активізувати одвічну боротьбу з корупцією. Про це багато пишуть у ЗМІ, публікуються оголошення, заклики тощо, однак реальних результатів не бачимо.

І знову ж повертаємося до ментальних особливостей нашого суспільства. А чи готове воно до реальної боротьби з корупцією? Щодо цього навіть побуває приказка: «Безсумнівно потрібно змінювати країну, але обов'язково, щоб сват був суддею, а кум прокурором».

Від саркастичного гумору до реального життя. В Україні триває реформа так званих «МРЕВ», створених для здійснення реєстрації автотранспорту та організації видачі посвідчень водія. Реформа покликана побороти багаторічну корупційну складову, яка стала основою діяльності цього органу. Останній факт ніхто не заперечує. Яке ж було здивування авторів, коли після звернення на неправомірні дії працівників Сервісного центру (нова назва МРЕВ) м. Миколаїв на «Урядову гарячу лінію», номер якої зазначений у холі приміщення закладу, виявилось, що це було чи не перше таке звернення за весь час розміщеної інформації. Пояснення зайві.

Ще однією ілюстрацією слов'янського менталітету є події, які відбувалися під час зйомок фільму Андрія Кончаловського «Рай», що увійшов до шорт-листу кінопремії «Оскар» у номінації «Кращі фільми іноземною мовою». Режисер зізнався, що йому було соромно перед німецькими партнерами за російську частину знімальної групи, які щоразу спізнавалися на 2-3 години, викликаючи занепокоєння колег. Режисер заспокоював партнерів розповідями про «широку російську душу та особливості російського характеру» [4].

Якщо вдатися до західного досвіду, то там використовується такий дієвий важіль, як стимулювання населення до своєчасної інформації правоохоронних органів про підготовлений або вчинений злочин. Розраховувати на природне зростання активності не доводиться, явно знадобиться чимало часу. Але наше суспільство, на відміну від західного, ще не встигло «просочитися» ринком. Проте ринкові механізми давно використовуються не тільки в економіці. Якщо ми хочемо якнайшвидшого оволодіння цим новим механізмом, потрібно в основу покласти традиційне гасло: «Хочеш щось мати - плати».

Сказане цілком стосується й заявника. Якщо ми хочемо домогтися прояву активності населення в боротьбі зі злочинністю, то водночас з ідеологічною роботою доцільно реалізувати згаданий принцип. Держава зобов'язана матеріально заохочувати ініціативу заявника. У США заявник заохочується відрахуванням до 30% від суми, відшкодованої з його допомогою збитку. Уважаємо, що не вимагає особливої аргументації пропозиція поширити подібну практику в Україні. Це призводить до потреби матеріально заохочувати заявника не тільки з урахуванням суми відшкодованого збитку, але й шкоди, якої вдалося запобігти.

Однак економіка – це головна, але не єдина частина вирішення проблеми. Оскільки заявник зацікавлений у результатах розслідування, то

видається виправданим наділення його особливим процесуальним статусом з правом здійснення контролю за діяльністю правоохоронних органів щодо перевірки його заяви. Оптимально, процесуальний статус заявника в певній частині може бути поєднаний з процесуальним статусом потерпілого.

Заслуговує на увагу питання про матеріальне заохочення штатних і позаштатних оперативних співробітників, якщо їх зусиллями розкриваються великі корисливі злочини й вдається відшкодувати значні матеріальні збитки. На обговорення громадськості бажано винести питання про створення фонду матеріального заохочення осіб, які ефективно сприяють боротьбі зі злочинністю. Основну масу надходжень до цього фонду повинні складати відрахування відшкодування шкоди потерпілим, якщо злочину сприяла їх недбалість з охорони своїх прав та інтересів. Приміром, не можна залишати без реагування відомі факти, коли власник кейса з сотнями тисяч доларів залишає його в незачиненому автомобілі на не охоронюваній стоянці. Держава змушена витратити кошти, а правоохоронні органи сили й час на ліквідацію наслідків подібної безпечності.

Дискусійним є питання про вилучення з колишнього КПК України ст. 23 «Виявлення причин і умов, які сприяли вчиненню злочину». Покладання цього обов'язку на слідчого дійсно спірно. Проте при проведенні ОРЗ із корисливих злочинів найчастіше неможливо встановити суму присвоєння без встановлення способу приховування злочину. Інформація про злочин, що готується, часто полягає в підготовці умов для її здійснення. Безсумнівно, подібна інформація має комерційну оцінку з усіма наслідками, що випливають в умовах ринку.

Такий фонд бачиться відкритим для благодійної діяльності меценатів, серед яких представники бізнесу, зацікавлені в роботі правоохоронних органів щодо попередження та припинення злочинів, які зачіпають їх інтереси. Як убачається, фонд може бути індикатором оцінки населенням ефективності роботи правоохоронних органів. Безумовно, що потрібна розробка розумної структури витрачання коштів з фонду.

Висновки. Вочевидь, запропоновані новачі схожі на бізнес-проект і це природно для сучасного суспільства. «Західний» світ уже давно живе за правилами ринкової економіки, до того ж у всіх сферах життя. Кількість правоохоронних органів кожного штату та окремого міста вираховується насамперед інтересами економічної доцільності з урахуванням фінансових можливостей громади. Покарання у вигляді позбавлення волі відбувається у приватних закладах, які самофінансуються. Прикладів економізації правоохоронної сфери безліч, адже це надзвичайно ефективно, що підтверджується серед іншого рівнем розвитку технологій. Адже тільки почувачись у безпеці, людина може створювати новий продукт, творити.

Використані джерела:

1. В ФРГ заперетили искать подозреваемых по ДНК их родственников // [Електронний ресурс] – Режим доступу: <http://sud.ua/news/2012/12/21/45722-v-frg-zapretili-iskat-podozrevaemikh-po-dnk-ikh-rodstvennikov>?BPCTRY=1

2. Людину на за частини // Народный депутат. – 2013. – № 88. – С. 83.

3. Петрик С. А. Что делаете вы, чтобы жизнь не превратилась в ад? // [Электронный ресурс] – Режим доступа: <http://www.segodnya.ua/opinion/petrykcolumn/a-cto-delaete-vy-ctoby-zhizn-ne-prevratilas-v-ad-755709.html>

4. Кончаловскому стыдно перед немцами // [Электронный ресурс] – Режим доступа: <http://mirnov.ru/kultura/kino-i-tv/konchalovskomu-stydno-pered-nemcami.html>

Стаття надійшла до редколегії 02.12.2016

Бочковой А.В., Розовский Б.Г. Использование механизмов рынка в противодействии преступности

В статье указывается на несоответствие современных уголовно-правовых и процессуальных средств противодействия преступности реальным потребностям обеспечения безопасности общества от преступных посягательств. Акцентировано внимание на недостаточность применения материальной заинтересованности граждан в достижении социально значимых результатов, в том числе и для содействия противодействия преступности. Предлагается создание соответствующего фонда для поощрения граждан по противодействию преступности.

Ключевые слова: общество, преступность, уголовное право, уголовный процесс, экономика, рынок, поощрение, заявитель, информатор, вознаграждение, фонд.

Bochkovyi O., Rozovskiy B. Using market mechanisms in counteracting crime

The article highlights the mismatch of modern criminal law and judicial means of combating crime real needs of public security from criminal encroachments. Society is rapidly evolving, changing ways of regulating social relations. There are constantly new social relations that need proper regulation. And given the fact that crime - a product of society, it is also changing. There can be no effective system of combating crime, which does not reflect the system of society. Can not contradict existing social relations.

The right and the process should be a real reflection of society. Historically distinguished, for example, from the Byzantine Roman law and the rights of the eastern nations. In the process of evolution was wiping faces and existing differences. The basis of lay philosophies and scientific paradigms that are changing each other. However, in recognition of the inevitability of the general trend has been lost study of real cultural characteristics, mentality, life and inherent traditions of different peoples. Today it has become clear that the former Soviet Union, in contrast to countries with stable market economies, the strategy of combating crime not take into account the potential of the high-efficiency factor, as material interest of citizens in achieving socially significant results.

Proposed introducing a fund to encourage citizens to combat crime. This fund seems open to patrons of charitable activities, including business representatives interested in law enforcement to prevent and suppress crimes that affect their interests. Ideally, the fund may be an indicator of assessment of the effectiveness of law enforcement.

However, the economy - this is the main but not the only part of the solution. Since the applicant is interested in the results of the investigation, it appears justified giving it a special procedural status with the right to monitor the activities of law enforcement agencies to verify his statements. Preferably, the procedural status of the applicant in a certain part can be combined with the procedural status of victim.

Examples of economization of law enforcement a lot, it's extremely effective, as evidenced primarily level of technology. Indeed, only feeling safe person can do to create a new product.

Key words: *society, crime, criminal law, criminal procedure, the economy, market, promote, applicant, informant, remuneration, fund.*

УДК 343.791

П. В. Горбенко

НАПРЯМИ ВИКОРИСТАННЯ ВІДОМОСТЕЙ, ОТРИМАНИХ ПІД ЧАС КОНФІДЕНЦІЙНОГО СПІВРОБІТНИЦТВА

У статті розкрито деякі напрями використання відомостей, отриманих під час конфіденційного співробітництва оперативними підрозділами Національної поліції. Визначено, що основою побудови таких відносин є дотримання прав і свобод громадян, та потреба в стимулюванні їх позитивної активності для забезпечення завдань кримінального провадження, які обумовлюють ефективність використання допомоги громадян у зазначених діях. Підкреслено перспективність подальшого дослідження використання конфідентів в агентурно-оперативній роботі Національної поліції.

Ключові слова: *конфіденти, конфіденційне співробітництво, оперативні підрозділи Національної поліції, оперативна інформація.*

Постановка проблеми. Слушною, на наш погляд, буде думка відносно того, що практика діяльності оперативних підрозділів Національної поліції передбачає використання негласних можливостей під час попередження, припинення й розслідування злочинів та інших протиправних дій, розвідувально-підривних зазіхань проти України, розшуку злочинців та осіб, безвісно зниклих. Інформація, що має оперативний інтерес, головним чином, необхідна при виявленні й розслідуванні тяжких й особливо тяжких злочинів, насамперед, навмисних убивств, убивств за замовленням, тероризму, бандитизму, розбійних нападів, грабежів, вимагань, шахрайства та інших.

Аналіз наукової літератури, вивчення результатів агентурно-оперативної роботи в правозастосовній практиці оперативних підрозділів Національної поліції України та власний практичний досвід роботи на оперативних посадах свідчать про недостатнє й малоефективне залучення можливостей конфідентів за різними напрямами протидії злочинності. Концептуальні засади деяких проблем конфіденційного співробітництва з оперативними підрозділами Національної поліції та його використання в протидії злочинності, зокрема, особливості використання відомостей, отриманих за допомогою конфідентів висвітлено недостатньо, а тому потребують подальшого аналізу, що й зумовлює актуальність обраної тематики.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Особливого методологічного й науково-практичного значення щодо особливостей залучення негласних можливостей у діяльності оперативних підрозділів набувають праці В.М. Антонова, М.І. Ануфрієва, Б.І. Бараненка, І.І. Басецького, О.О. Деревягіна, Е.О. Дідоренка, О.Ф. Долженкова,